

Јубилеји као путоказ: 75 година Библиотеке „Димитрије Туцовић“ у Лазаревцу

Милица Матијевић
Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац
milica.biblioteka@gmail.com

Сажетак

Званична историја говори да је Библиотека „Димитрије Туцовић“ у Лазаревцу основана 1949. године. До данас је израсла у савремену установу културе, која је препознатљива како у својој средини, тако и шире. Током свог историјског развоја пролазила је кроз различите етапе. Смењивале су се услуге библиобуса, развоја пунктова и ширења мреже огранака. Од 2011. године установа је смештена у наменски адаптирану зграду у центру града, има четири активна огранка и располаже фондом од преко 150.000 јединица библиотечко-информационе грађе. Манифестација „Фестивал хумора за децу“ одржава се под њеним окриљем већ 35 година. У последњој деценији свог рада све више се окреће потребама заједнице, покреће бројне нове услуге, умрежава се и пројектно финансира.

Кључне речи: Лазаревац, Библиотека „Димитрије Туцовић“, историјат, развој, фондови, библиобус, Фестивал хумора за децу, програми, пројекти

Увод

Лазаревац је млад индустријски град који се као насеље на брду Збеговцу формирао у другој половини 19. века. Године 1889, Указом краља Александра Обреновића, а у част обележавања петстогодишњице Косовске битке, добија име Лазаревац и статус града. Почетком 20. века то је варошица у коју се са свих страна досељавају трговци и занатлије. У Првом светском рату на његовој територији водила се Колубарска битка, у којој је погинуо истакнути вођа социјалистичког покрета у Србији Димитрије Туцовић, по коме лазаревачка библиотека носи име.

После Другог светског рата био је неразвијена општина са свега неколико хиљада становника. Крајем 1949. године Влада Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ) донела је одлуку о удруживању три јамска рудника и формирању предузећа „Колубарски рудници лигнита“. Истовремено почињу припреме за отварање првог површинског копа „Поље А“. Тако почиње индустријализација и континуирано ширење површинских копова, који мењају рељеф овог краја док читава насеља нестају.

Данас колубарски површински копови производе 75% лигнита у Србији, а Лазаревац је приградска општина која, према попису из 2023. године, има више од 55.000 становника. Петину чине деца и млади до 18 година. Захваљујући приходима од експлоатације површинских копова у другој половини 20. века, град је развио добру јавну културну инфраструктуру. Међу установама културе најзначајнија је Библиотека „Димитрије Туцовић“, која у 2024. години обележава 75 година постојања и рада. Од 2011. године смештена је у згради од 1230 квадратних метара у центру града, са четири активна огранка у Великим Црљенима, Рудовцима, Јунковцу и Степојевцу. Располаже фондом од приближно 147.000 јединица грађе,¹ годишњи

¹ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, „Извештај о раду 2022“, Библиотека Лазаревац, преузето 20. 2. 2024, https://www.bibliotekalazarevac.org.rs/pdf/izvestaj_2022.pdf.

буџетом од 1.500.000 динара за набавку књига и 1.750.000 одређених за програмске активности. Има 14 запослених и преко 12.000 чланова.²

Од 2008. године каталози Библиотеке се израђују у електронској форми, а од 2020. године и увођења оперативног система БИСИС 5 они постају претраживи преко интернета. Са дигитализацијом завичајне грађе отпочело се 2005, да би се деценију касније приступило креирању Дигиталне библиотеке.³

Од свог оснивања, 1949. године, до данас развила се у савремену општинску библиотеку препознатљиву у средини у којој постоји и ради, али и у стручној јавности.

Бројни су пројекти у којима активно учествује и примери сарадње и партнерстава које остварује са другим установама, невладиним сектором и поједницима, а све у циљу промовисања књиге и читања и унапређења библиотечких услуга.

Оснивање и развој

Прва читаоница на територији општине Лазаревац јавља се крајем 19. века у месту Шопић, које је тада било седиште среза. Из писма учитеља шопићке школе упућеног министру просвете Стојану Новаковићу сазнаје се да је од 1880. до 1883. године постојала читаоница, али подаци о њеним активностима нису сачувани.⁴

Прва читаоница у Лазаревцу основана је 14. августа 1910. године на иницијативу угледних Лазаревчана тога времена, окупљених око идеје просвећивања народа и пружања образовања што ширем слоју грађана. Неки од њих били су чланови *Културне лиге*, која је у свој програм рада, поред активности на културном и моралном препороду народа, унела и оснивање јавних библиотека.⁵ Рад је почела са 400 књига и представљала је мали културни центар варошице. Радила је до почетка Првог светског рата.⁶

После Другог светског рата идеју подизања образовног нивоа народа пратило је отварање великог броја јавних библиотека. Народну читаоницу у Лазаревцу основао је Народни одбор 1949. године са задатком да „просвећује становништво преко књига и часописа. Читаоницом је руководила управница Живодарка Госпавић, а орган управљања је био Савет читаонице. Народна читаоница је радила у веома скромним условима, слабо опремљена, са дугом за намештај и закуп просторија“.⁷ Нема довољно сачуване архивске грађе о првим годинама њеног деловања, тако да недостају подаци о броју књига и друге грађе којима је почела рад, као и о начинима финансирања и броју запослених.⁸

Народна читаоница у Лазаревцу од почетка свог рада до 1977. године била је смештена у једној просторији од 16 квадратних метара у згради Радничког универзитета „Ђуро Салај“. Као и већина библиотека које су формиране у поратном периоду, она је испочетка као основни задатак имала описмењавање становништва и организовање аналфабетских течајева. Решењем број 017580/1 од 30. августа 1961. године Народна читаоница у Лазаревцу добија

² Исто.

³ Дигитална библиотека Лазаревац, преузето 20. 2. 2024, www.digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs.

⁴ Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у 19. веку* (Панчево: Градска библиотека, 2011), 249.

⁵ *Рад Културне лиге у 1910–1911. години: прештампањо из „Српских новина“* (Београд: Државна штампарија Краљевине Србије), 1911, преузето 20. 2. 2024, <https://pretraziva.rs/show/rad-kulturne-lige-u-1910-1911-godini.pdf>.

⁶ Јасмина Иванковић и Милорад Ђоковић, *Седамдесет година културне мисије библиотеке „Димитрије Туцовић“* (Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић“, 2019), 3.

⁷ Исто, 2.

⁸ Највећи број података добијен је из каснијих извештаја о раду и других докумената из шездесетих година прошлог века, који се налазе у Архиви библиотеке.

статус Матичне библиотеке. Већ исте године има огранке у Великим Црљенима,⁹ Рудовцима¹⁰, Јунковцу¹¹ и Степојевцу.¹² Извештај о раду из 1967. године, који подноси в. д. управника Радојка Кеџман, указује да се положај и статус Матичне библиотеке полако мења набоље. Она се још увек налази у истом простору и заједно са огранцима поседује књижни фонд од 12.179 јединица грађе. У централној згради и у огранцима запослено је седам службеника. Први пут се појављују и подаци о програмима и сарадњи са другим установама и појединцима, као и о активностима у раду са децом и младима.¹³

Закон о библиотекама донет 1965. године¹⁴ унео је пуно новина у стручном организовању и уређењу библиотека. У поменутом извештају, Радојка Кеџман се осврће и на нову улогу библиотека и очекивања корисника.

„Различити услови рада, навике грађана, однос према култури – диктирају и обављање посебних задатака, по селима стварање читалачке публике којој треба пружити потребну литературу, занимљиву и интересантну. Непостојање културне традиције неговања добре књиге захтевају целокупно ангажовање свих политичких фактора, како би се библиотека наметнула друштву. Библиотека не сме да буде само сервис за издавање књига, већ таква културно просветна установа која, индиректним путем, образује и васпитава.“¹⁵

Крајем шездесетих година 20. века Лазаревац се већ убраја у развијене општине Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) и први пут се у званичним библиотечким документима помиње потреба стварања покретне библиотеке, како би књига допрла до свих становника у општини.¹⁶

Наредну деценију карактерише активан рад на обogaћивању фонда Матичне библиотеке и њених огранака, као и окретање ка промотивним активностима које ће повећати број чланова и унапредити сарадњу са локалном заједницом. Оснива се „Клуб књижевних стваралаца“, који постаје организатор многобројних књижевних вечери и других врста програма. Посебна брига посвећује се најмлађој читалачкој публици, и већ тада се у Матичној библиотеци и у њеним огранцима организују читалачки клубови на којима се обрађује литература намењена деци и тинејџерима.¹⁷

⁹ Прва послератна библиотека на територији општине Лазаревац основана је 3. октобра 1947. године у Великим Црљенима. Основали су је рудари „Колубаре“ и она је почела рад са фондом од 1785 јединица грађе, од чега су већи део били приручници за описмењавање и образовање становништва. Од почетка свог рада налазила се у просторијама месне канцеларије у центру насеља. Имала је нестабилно финансирање и у свом раду се ослањала на партијске активисте, који су набањали и уписивали „књиге“, радили са читаоцима. Све до 1957. рад у овој библиотеци био је волонтерски. Те године библиотека у Великим Црљенима добија свог првог стручног радника. Надежда Милинковић је међу првим послератним генерацијама које су завршиле средњу књижничарску школу у Београду. Њеним доласком мења се начин рада у библиотеци у Великим Црљенима, али и у целој мрежи библиотека на подручју лазаревачке општине. У тексту гласила *Напрег*, у броју 401 од 23. марта 1956. године говори се и о књијници и читаоници у Великим Црљенима. „Књијжница данас броји око 2000 књига. То је највећи број на територији среза. Књиге су одабране. Најбоља дела наших и страних писаца. Има већи број комплета. Два пута недељно издају се на читање. Књиге су смештене у врло укусне ормане. Читаоница је смештена у већој просторији. Намештај је модеран. Обезбеђена је свом дневном штампом и осталим часописима. Читаоница уистину представља прави кутак одмора и разоноде. Зато није чудо што се у поподневним часовима испуни до последњег места“. – М. Јанковић, „Културно-просветни живот у Великим Црљенима“, преузето 20. 2. 2024, https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_B569333C73560EF47EBA5462B69D8F5D-1956-03-23.

¹⁰ „Narodna biblioteka – Rudovci; osn. 1953; sv. 1043“, у *Biblioteke u Jugoslaviji* (Београд: Jugoslovenski bibliografski institut, 1962), 95.

¹¹ „Narodna čitaonica '7 juli' – Junkovac; osn. 1955; sv. 1054“, у *Biblioteke u Jugoslaviji*, 57.

¹² „Seoska narodna biblioteka KPD '7 juli' – Stepojevac; osn. 1950; sv. 1146“, у *Biblioteke u Jugoslaviji*, 100.

¹³ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Извештај о пословању Матичне библиотеке у Лазаревцу за 1967. г“.

¹⁴ „Закон о библиотекама“, *Službeni glasnik SR Srbije* br. 15 (1965).

¹⁵ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Извештај о пословању Матичне библиотеке у Лазаревцу за 1967. г“.

¹⁶ Такође, први пут се помиње потреба отварања библиотечког огранка у Дудовици, чиме би услуге библиотеке биле доступне и корисницима на крајњем југу општине.

¹⁷ И у огранку у Великим Црљенима 1970. године се у сарадњи са омладинском организацијом оснива „Клуб љубитеља књиге“. Његов задатак је био прикупљање књига за потребе библиотеке и окупљање и анимирање читалаца.

Велика прекретница: ширење мреже, нове просторије, први високообразовани радник на месту управника

Године 1977. на Дан града Лазаревца, 19. септембра, свечано је отворен нови објекат Дома културе у који је смештена и Матична библиотека. Простор у који је пресељена је био ненаменски и привременог карактера, али се овде налазила све до 2011. године. О селидби библиотеке из 1977. (1978?) има врло мало документације и у архиви установе и у новинским чланцима. Сведочанство да се тај догађај збио баш у том периоду су фотографије које прате њене активности током 1978.

После скоро двогодишњег процеса избора управника, о чему сведоче бројни архивски документи, на чело установе долази Радмила Булатовић, професорка југословенске књижевности која је уједно први запослени са високом стручном спремом у библиотеци у Лазаревцу.¹⁸

Почетком осамдесетих година наставља се рад на јачању мреже Матичне библиотеке. Огранак у Степојевцу се припаја школској библиотеци. Тиме се продужава његово радно време и доступност фонда читаоцима. Библиобусна служба добија нове пунктове, не само по радним организацијама, већ и у месним заједницама. Повећавају се број читалаца и обим фонда. Настављају се активности на отварању огранка у Вреоцима, за чије потребе је набављено 2000 монографских публикација.¹⁹

На захтев збора радника и предлог Комисије за споменике, спомен обележја и називе улица од 31. октобра 1986. преименована је у Матичну библиотеку „Димитрије Туцовић“.²⁰

Из извештаја за сазнаје се да је укупан фонд на крају 1986. године износио 62.712 јединица библиотечке грађе. Извршена је ревизија књижног фонда у матичном одељењу. Из истог документа сазнаје се и да Матична библиотека „Димитрије Туцовић“ има формирана два каталога, ауторски и стручни, и да је за потребе каталога урађено 7084 каталожка листића. Библиотека има 14 радника. Једна од новина у пословању је стална сарадња са листом *Колубара* на промовисању нових наслова у библиотеци. Те године представљено је више од 50 књига.²¹

На захтев Службе за унапређење библиотечке делатности Народне библиотеке Србије прикупљени су подаци о раду школских библиотека. У општинској мрежи налазило их се десет, од којих је само једна уредно водила евиденцију о техничкој, некњижној и књижној грађи.²² Након овог извештаја почиње учестало да се говори о рационализацији радних места и интензивирању сарадње са школским библиотекама.

На стогодишњицу оснивања града Лазаревца, Матична библиотека „Димитрије Туцовић“ у сарадњи са Домом културе „Спасенија Цана Бабовић“ покреће манифестацију „Дани хумора за децу“, која ће средином деведесетих година 20. века прерасти у „Фестивал хумора за децу“. Ова манифестација се, под окриљем библиотеке, одржава већ 35 година.

Изазови деведесетих: сачувати фондове и читаоце

Деведесете године 20. века обележили су рат и распад Југославије. Ови догађаји тектонски су се рефлектовали на рад библиотека. Инфлација је проузроковала недостатак средстава за набавку и редовну попуњу фонда. Увидом у књиге инвентара долази се до података да је од

¹⁸ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке.

¹⁹ Н. Радвановић, „Проширује се библиотечка мрежа“, *Колубара* број 430 (октобар 1981), преузето 21. 2. 2024, <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj430/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>.

²⁰ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Решење скупштине општине Лазаревац о давању назива Матичној библиотеци Лазаревац“.

²¹ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Извештај о раду за 1986. годину“.

²² Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Извештај Служби за унапређење библиотечке делатности НБС“.

1991. до 1994. нагло опао број нових наслова у фонду Матичне библиотеке „Димитрије Туцовић“ и да је велики број публикација набављен од поклона читалаца, аутора или издавачких кућа.²³

Већ тада почиње да се осећа недостатак простора за нормално функционисање библиотеке. Фонд је највећим делом у магацинском простору. Класична читаоница не постоји. У истом простору смештене су референсна грађа, периодика и дечја књижевност, која је једина у слободном приступу. Одвојена само преградом сачињеном од полица, налази се канцеларија у којој се врше обрада, каталогизација и инвентарисање грађе. Ту се одржавају књижевни програми, изложбе, радионице. Библиотека у тим тешким годинама својим бројним активностима ојачава своју улогу најзначајније установе културе у граду.

Иницијатива за адаптацију зграде старе здравствене задруге за потребе Матичне библиотеке и Модерне галерије покренута је 1991.²⁴ Дугогодишње активности на придобијању јавног мњења да се проблем недостатка простора реши адаптацијом и пресељењем у овај простор, као први позитиван одговор јесте решење Републичке дирекције за имовину Републике Србије из 1997. године којим се „даје сагласност на одлуку Управног одбора Дома здравља 'Др Ђорђе Ковачевић' из Лазаревца, број 414/2 од 30. 5. 1997. године којом се Скупштини општине Лазаревац даје на коришћење на неодређено време непокретност у државној својини, коју чини зграда старе болнице у Улици 13. пролетерске, у Лазаревцу, постојећа на кат. парц. бр. 866 КО Лазаревац, уписана у ЗКУЛ бр. 174, без накнаде, за потребе коришћења библиотеке, галерије 'Савременици' и музеја“.²⁵ Међутим, проћи ће још читава деценија до оглашавања првог јавног позива за извођење грађевинских радова на адаптацији зграде.²⁶

Скупштина Града Београда је 18. децембра 1993. донела одлуку о одређивању установа културе од посебног значаја за Град Београд, међу које је сврстана и Библиотека „Димитрије Туцовић“.²⁷ Године 1996. губи матичност и 19. јуна се уписује у регистар библиотека у надлежности Града Београда.²⁸

У Лазаревцу је тих година спроведен низ програмских активности које су имале великог одјека у локалној средини. Омладинска трибина је покренута 1992. и одржавала се два пута недељно у континуитету наредних десет година. Прерасла је у трибину „Укључите се у разговор“, која је била средиште организовања образованих људи жељних размене мишљења и учења о најважнијим темама данашњице. У истом периоду почела је са радом и Дечија креативна радионица, која се одржавала сваке суботе и окупљала малишане из целе општине. Почетна идеја је била да се радовима са радионице подржи „Фестивал хумора за децу“, али је она прерасла у мали дечји културни центар суботом. Интензивинарана је сарадња са ликовним атељеом „Сезан“, која траје до данас. Библиотека је већ тада покренула и програме за читатељке, на којима се, осим о актуелним књигама, говорило и важним питањима специфичним за положај и улогу жена. У сарадњи са приватном школом рачунара одржавају се почетни курсеви информатике током викенда. Библиотека добија свој први рачунар 1996.

Године 1998. по први пут се покрећу пројектне активности, које финансира Фондација за отворено друштво.²⁹ У наредне четири године пројекат *Tooling books* ће омогућити интензив-

²³ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Књиге инвентара, 10, 11“.

²⁴ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Информација о потреби санације зграде здравствене задруге у Лазаревцу“.

²⁵ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Решење Републичке дирекције за имовину републике Србије“.

²⁶ „Јавни позив“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 98 (октобар 2007), 28.

²⁷ Иванковић и Ђоковић, *Седмдесет година културне мисије библиотеке „Димитрије Туцовић“*, 4.

²⁸ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, Решење о упису у регистар библиотека.

²⁹ Фондација за отворено друштво је невладина, неполитичка и непрофитна организација која развија и подржава пројекте усмерене на развој демократске културе.

не програмске активности, чак и у време бомбардовања,³⁰ набавку литературе и неопходне опреме за библиотеку.

Наредне године у библиотеци почиње да ради и први дипломирани библиотекар информатичар Марина Гавриловић.

Нови миленијум: аутоматизација пословања, дигитализација, стручно усавшавање

Прву годину новог миленијума обележили су немири који су довели до петооктобарских промена у Србији. Лазаревац је, захваљујући штрајку рудара ЈПРБ „Колубара“, био у епицентру збивања. Запослени у библиотеци „Димитрије Туцовић“ су им се придружили. Година је завршена најмасовнијим књижевним сусретом у историји библиотеке: Матија Бећковић је више од три сата говорио своје стихове у препуној читаоници.

Двехиљадите су године узлета у пословању. Расте буџет за набавку грађе, програми се све више пројектно финансирају. Интензивира се и издавачка делатност. У сарадњи са Интернет клубом из Љига направљена је и прва веб-страница установе.

Библиотека се дуго припремала за увођење аутоматизације пословања. Од 2008. године каталози се израђују у електронској форми, а од 2020. године и увођења оперативног система БИСИС 5 постају претраживи преко интернета.

Са дигитализацијом завичајне грађе отпочело се 2005. године. Прва је била фото-документација и издавачка делатност везана за „Фестивал хумора за децу“. Деценију касније приступило се креирању Дигиталне библиотеке,³¹ а у оквиру тога дигитализује се лист *Колубара*. До средине јануара 2018. обрађено је око 1000 бројева, а на веб-сајт постављено више од 400.³²

Настављају се и активности на реновирању простора. У међувремену, галерија „Савременици“ са музејском поставком је пресељена, а зграда старе болнице је у потпуности припала библиотеци.

„Општинско веће градске општине Лазаревац на седници одржаној 17. 1. 2006. године разматрало је Информацију о изради Пројектног задатка друге фазе објекта 'Старе болнице' у Лазаревцу и донело следећи Закључак: Задужује се Радни тим да приступи изради Пројектног задатка за Извођачки пројекат друге фазе реконструкције, тако што ће простор у адаптираном објекту наменски бити опредељен за потребе библиотеке 'Димитрије Туцовић' у Лазаревцу, а просторију у приземљу бр. 9 лево од улаза, предвидети као Градску свечану салу.“³³

Реконструкција и опремање зграде завршени су 2011. У марту се преселило дечије,³⁴ а до почетка септембра и остала одељења. Нова зграда библиотеке свечано је отворена 13. септембра 2011. године.³⁵ У моменту пресељења фонд је бројао преко 80.000 хиљада јединица грађе и интензивно се радило на осавремењавању опреме и увођењу аутоматизације у свакодневно пословање.

³⁰ Овим пројектом финансиране су чак и психолошке радионице за децу у току бомбардовања и после њега.

³¹ Дигитална библиотека Лазаревац, www.digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs.

³² Милеса Караџић, „Дигитални завичај“, *Колубара* број 3 (јануар 2018), преузето 29. 2. 2024, https://www.eps.rs/cir/kolubara/Documents/Kolubara%20Energija/kolubara_br21_januar2018.pdf.

³³ Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, Архива Библиотеке, „Закључак Општинског већа градске општине Лазаревац од 17. 1. 2006. године“.

³⁴ Милеса Караџић, „У новим просторијама“, *Колубара* бр. 1080 (март 2011), преузето 29. 2. 2024, https://www.eps.rs/cir/kolubara/Documents/Kolubara%20Energija/kolubara_br21_mart2011.pdf.

³⁵ Оливера Шолтиш, „Чаролија и смех у новој библиотеци“, *Колубара* бр. 1086 (септембар 2011), преузето 28. 2. 2024, https://www.eps.rs/cir/kolubara/Documents/Kolubara%20Energija/kolubara_br21_septembar2011.pdf.

Последња декада

Последњу декаду рада библиотеке обележила је, пре свега, сарадња са завичајним ствараоцима и интензиван рад на заштити и промоцији завичајне и нематеријалне културне баштине. Библиотека покреће велики број нових активности, као што су наградни конкурси,³⁶ радионице, тематске изложбе којима се привлачи нова публика. Издавачка делатност се фокусира на завичајне ауторе и књижевност за децу. Програми се одржавају свакодневно и библиотека добија нову улогу: значајне културно-туристичке дестинације. За туристе и посетиоце пројектни тим библиотеке осмислио је адекватне сувенире који се могу набавити и преко веб-странице.³⁷

Такође, континуирано се учествује у радном ангажовању студената у оквиру БГ праксе и инвалида у оквиру јавних радова. Углед који библиотека има у средини у којој ради показује и број младих који се опредељују да студирају библиотекарство и информатику. Сви они су имали могућност да обаве праксу и положе приправнички испит у својству ангажованих у библиотеци.

У овом периоду јачају и пројектне активности Библиотеке: од 2012. године она учествује на конкурсима Министарства културе Републике Србије са разним пројектима. Године 2021. у сарадњи са Математичким институтом Српске академије наука и уметности пројектни тим креирао је апликацију „Дигитални водич Лазаревац“,³⁸ док је 2023. средствима МК РС опремљена и дигиталним дисплејем који има функцију инфо-пулта и намена му је, пре свега, да учини корисницима лакше доступне информације о библиотеци. Она је део регионалне мреже „Хортикултурне библиотеке“,³⁹ а од 2022. учествује у Еразмус пројекту „Proud 1“.⁴⁰

Идући у сусрет корисницима, запослени и управа активно раде на одржавању, промовисању и унапређивању свих капацитета библиотеке. У годинама пред пандемију вирусом короне (2018, 2019, 2020) годишњи буџет установе за набавку грађе био је више од три милиона динара, а скоро исто толико су била средства опредељена за програме.

Последице пандемије биле су смањен број корисника и класичних библиотечких услуга. У настојању да се остане у контакту са корисницима, прешло се на друге облике пословања и комуникације. Осмишљене су нове врсте услуга, као што је „Оградна галерија“,⁴¹ чији је задатак да отвори садржаје према корисницима и изван физичког и вирuellног простора библиотеке, али и креирање, преузимање и препоручивање најразличитијих онлајн садржаја везаних за књиге и читање.

Деценија и по Покретне библиотеке

Библиобусна служба Матичне библиотеке Лазаревац започела је са радом у априлу 1977. године, као једна од првих на територији ондашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

„Експериментална акција представља новину у приближавању књиге раднику-читаоцу. Организују је Основна организација културе Лазареваца, Комисија за културу и образовање Комбината, Библиотека Лазареваца и СИЗ града Београда.

³⁶ Песнички конкурс „Вино је поезија у чаши“ библиотека организује од 2017. године.

³⁷ Сувенирница, преузето 5. 3. 2024, https://www.bibliotekalazarevac.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=576&Itemid=53.

³⁸ Milica Matijević, „Библиотека 'Димитрије Туцовић' креирала 'Дигитални водич Лазаревац'“, преузето 5. 3. 2024, <https://www.geminfo.rs/biblioteka-dimitrije-tucovic-kreirala-aplikaciju-digitalni-vodic/>.

³⁹ Мрежу Хортикултурних библиотека чине, осим библиотеке у Лазаревцу и библиотека „Љубиша Р. Ћенић“ Чајетина, Народна библиотека са музејском збирком из Зворника, Универзитетска, народна Библиотека „Св. Климент Охридски“ из Битоља и Народна књижница из Винковаца.

⁴⁰ Пројекат „PROUDE 1“ међународног карактера, реализован у сарадњи са Народном и универзитетском библиотеком „Св. Климент Охридски“, а уз учешће још седам иностраних партнера из Македоније, Бугарске, Румуније, Грчке и Мађарске. Реч је о пројекту који је подржала агенција Еразмус, а који се тиче подршке и едукације припадника ромске националности. Завршна фаза предвиђа израду онлајн речника ромског језика.

⁴¹ Изложбени застакљени паноји који се налазе на огради библиотеке окренути ка Фонтани и тргу.

Узимајући у обзир састав и квалификациону структуру радника, сачињен је избор књига које ће пет пута недељно бити допремане на пет пунктова. Библиобус ће бити опремљен и примерцима марксистичке литературе. Такође, биће организоване трибине и књижевне вечери са циљем да књига, као својеврсни образовни и социјални медиј, омогући ширење видика непосредном произвођачу.⁴²

Ослањајући се на текстове из листа *Колубара*, од 1977. до 1991. године може се успоставити одређена хронологија рада Библиобуса. Тако се сазнаје да је већ у јуну 1977. године ова служба добила сталног радника.

„Петар Ђургуз ради као књижничар и истовремено као возач. Дневно пређе 90 километара, јер има организација које су заступљене са чак девет пунктова.“⁴³

Библиобусна служба је у свом раду била оријентисана првенствено на пружање услуга радницима тадашњег Комбината „Колубара“ и зачетак је сарадње Комбината и Матичне библиотеке. У наредној деценији та сарадња се интензивирала. Отворени су библиотечки пунктови у скоро свим радним организацијама у оквиру Комбината. Књижни фонд се увећавао, као и број чланова који су користили услуге пунктова и Библиобусне службе.

Почетком осамдесетих покретна библиотека располаже фондом од преко 3000 књига. Библиобусна служба добија нове пунктове, не само по радним организацијама, већ и у месним заједницама. Повећава се број читалаца и број публикација. Организују се промоције књига и гостовања писаца и глумаца у радним организацијама тадашњег Комбината.

Почетком деведесетих због ратова и инфлације нагло опада број набављених наслова. У постојећим околностима било је немогуће обезбедити средства за гориво и одржавање ове службе и 1991. године Библиобус престаје са радом.⁴⁴

Стручно усавршавање

Почетком двехиљадитих образовна структура запослених се мења у корист високообразованих кадрова. Запослени почињу активно да учествују на стручним скуповима у земљи и региону. Године 2004. библиотека први пут, у оквиру студијског дела манифестације „Фестивал хумора за децу“, организује стручни скуп библиотекара.

„До 2004. године студијски део манифестације чинила су излагања теоретичара књижевности за децу, писаца, васпитача, психолога, педагога. Године 2004. долази до промене концепције стручног дела манифестације. Тема округлог стола те године била је 'Библиотекари писци за децу'. У овај сегмент програма активно се укључују библиотекари који раде са децом и младима у Србији и региону.

Оваквом концепцијом одржавања стручног дела Фестивала хумора за децу Библиотека у Лазаревцу се легитимише у стручној библиотечкој јавности као један од најактивнијих чланова библиотечке заједнице. Овај скуп један је од ретких који окупља библиотекаре који раде са децом. Осим библиотекара, у раду стручног скупа учествују и писци за децу, врло често представници издавачких кућа, илустратори књига за децу, просветни радници. Тако је овај сегмент фестивалског програма постао својеврсна берза идеја и искустава.“⁴⁵

⁴² Н. Радовановић, „Покретна библиотека у радним срединама“, *Колубара* број 272 (април 1977), преузето 21. 2. 2024, <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj272/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>

⁴³ Н. Радовановић, „Библиобусни експеримент успео“, *Колубара* бр. 278 (јун 1977), преузето 21. 2. 2024, <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj278/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>.

⁴⁴ Н. Радовановић, „За покретну библиотеку ни динара“, *Колубара* бр. 766 (фебруар 1991), преузето 28. 2. 2024, <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj766/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/6/mode/1up>.

⁴⁵ Милица Матијевић и Наталија Лекић, *Двадесет и пет година Фестивала хумора за децу* (Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић“, 2013), 84.

На једном од ових скупова формирана је и Секција за рад са децом и младима Библиотекарског друштва Србије и њена редовна годишња окупљања су се одржавала током „Фестивала хумора за децу“. Такође, од 2009. године жири састављен од библиотекара додељује фестивалску награду „Сребрно Гашино перо“, за најбољу хумористичку књигу за децу објављену између два Фестивала.

„На овај концепт се прешло из више разлога. Пре свега, да би се ојачао статус професије, потом, поверење се указује људима који по опису посла у континуитету прате дешавања на књижевној сцени за децу у Србији, као и потреба да се у току Фестивала што више увежу различите циљне групе којима Фестивал тежи, да се искуства преносе непосредно и да Фестивал још једном потврди да је место сусретања библиотекара, писаца и деце.“⁴⁶

Искуства стечена овом врстом умрежавања и стручног окупљања била су одлична полазна тачка за организовање и неких других облика стручног усавршавања. Библиотека „Димитрије Туцовић“ од 2008. године организује стручни скуп „Библиотекар: струка и професија“. Оснаживање добијено овом врстом ангажмана утицало је да у наредним годинама запослени у библиотеци још активније укључе у процес сталног усавршавања и да се на листи одобрених програма Народне библиотеке Србије нађу и три акредитована семинара које организује Библиотека „Димитрије Туцовић“.

Сви стручни радници библиотеке су чланови Библиотекарског друштва Србије и његових радних тела, секција и комисија. На Светском конгресу библиотекара и информационих стручњака⁴⁷ одржаном у Атини 2019. године, постер-презентацијом рад библиотеке представила је Милица Матијевић, а на истом скупу у Даблину 2022. године постер-презентацију имала је Драгана Маринковић.

Награде и признања

Потврда квалитета рада Библиотеке су бројне награде и признања додељена како институцији, тако и њеним запосленима. Одлуком Културно-просветне заједнице Србије, 1981. године Надежда Милинковић бива проглашена за најбољег библиотекара Србије. Она је први запослени из општине Лазаревац који добија угледну професионалну награду.⁴⁸ Награду Најбољи библиотекар, коју додељује Библиотекарско друштво Србије, добила је, 2019. године Милица Матијевић. Директорка Радмила Булатовић одликована је наградама „Милорад Панић Суреп“ 1999. и „Марија Илић Агапова“ 2009. године.

Вредно признање Заједнице матичних библиотека, награда „Милован Панић Суреп“, 1987. додељено је Матичној библиотеци „Димитрије Туцовић“. Институција је 1999. године награђена Видовданском наградом града Лазаревца. Осим ових добила је и плакету Савеза пчеларских организација Србије за допринос пчеларству⁴⁹ и за пројекат Ромског речника као веб-библиотека године.⁵⁰

Закључак

У години свог јубилеја – 75 година од оснивања – Библиотека „Димитрије Туцовић“ је најзначајнија установа културе у Лазаревцу, која опслужује око 8000 корисника годишње. Дневно

⁴⁶ Исто, 29.

⁴⁷ Светски конгрес библиотекара и информационих стручњака (WLIC) се одржава у организацији Међународне федерације библиотечких удружења и институција (IFLA), светске, независне, невладине организације чији су чланови библиотекарска и сродна удружења, као и библиотеке и сличне установе, појединци и покровитељи.

⁴⁸ Иванковић и Ђоковић, *Седамдесет година културне мисије библиотеке „Димитрије Туцовић“*, 14.

⁴⁹ Плакету додељује национални савез пчелара.

⁵⁰ Ову плакету додељује Интернет клуб из Љига.

је посети велики број суграђана, као читаоци или посетиоци културних и едукативних програма које библиотека организује. Уз то, њена дигитална колекција, похрањена у Дигиталној библиотеци Лазаревца, континуирано се допуњује и има све већи број посета. Све активности Библиотеке, од њених почетака до данас, увек су биле окренуте потребама заједнице, због које су, током деценија постојања, њени фондови, услуге и просторни капацитети непрестано и унапређивани.

Литература и извори:

1. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке.
2. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Информација о потреби санације зграде здравствене задруге у Лазаревцу“.
3. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Извештај о пословању Матичне библиотеке у Лазаревцу за 1967. годину“.
4. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Извештај о раду за 1986. годину“.
5. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. „Извештај о раду 2022“. Преузето 20. 2. 2024. https://www.bibliotekalazarevac.org.rs/pdf/izvestaj_2022.pdf.
6. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Извештај Служби за унапређење библиотеке делатности НБС“.
7. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Књиге инвентара, 10, 11“.
8. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Реšenje о упису у регистар библиотека“.
9. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Реšenje Републичке дирекције за имовину Републике Србије“.
10. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Реšenje Скупштине општине Лазаревац о давању назива Матичној библиотеци Лазаревац“.
11. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Архива Библиотеке. „Закључак Општинског већа градске општине Лазаревац од 17. 1. 2006“.
12. Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац. Сувенирница. Преузето 5. 3. 2024. https://www.bibliotekalazarevac.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=576&Itemid=5
13. *Библиотеке у Југославији*. Београд: Југословенски библиографски институт, 1962.
14. Дигитална библиотека Лазаревац. Преузето 20. 2. 2024. www.digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs.
15. Јанковић, Јасмина и Милорад Ђокковић. *Седамдесет година културне мисије библиотеке „Димитрије Туцовић“*. Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић“, 2019.
16. Јанковић, М. „Културно-просветни живот у Великим Црљенима“. Преузето 20. 2. 2024. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_B569333C73560EF47EBA5462B69D8F5D-1956-03-23.
17. „Јавни позив“. *Службени гласник Републике Србије* бр. 98 (октобар 2007).
18. Караџић, Милеса. „Дигитални завицај“. *Колубара* бр. 3 (јануар 2018). Преузето 29. 2. 2024. https://www.eps.rs/cir/kolubara/Documents/Kolubara%20Energija/kolubara_br21_januar2018.pdf.
19. Караџић, Милеса. „У новим просторјима“. *Колубара* бр. 1080 (март 2011). Преузето 29. 2. 2024. https://www.eps.rs/cir/kolubara/Documents/Kolubara%20Energija/kolubara_br21_mart2011.pdf.
20. Матијевић, Милца. „Библиотека 'Димитрије Туцовић' креирала 'Дигитални водич Лазаревац'“. Преузето 5. 3. 2024. <https://www.geminfo.rs/biblioteka-dimitrije-tucovic-kreirala-aplikaciju-digitalni-vodic/>.
21. Матијевић, Милца и Наталија Лекић. *Двадесет пет година Festivala humora за decu*. Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић“, 2013.
22. *Rad Kulturne lige u 1910–1911. godini: preštampano iz „Srpskih novina“*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1911. Преузето 20. 2. 2024. <https://pretraziva.rs/show/rad-kulturne-lige-u-1910-1911-godini.pdf>.

23. Radovanović, Nada. „Bibliobusni eksperiment uspeo“. *Kolubara* br. 278 (jun 1977). Preuzeto 21. 2. 2024. <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj278/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>.
24. Radovanović, Nada. „Za pokretnu biblioteku ni dinara“. *Kolubara* br. 766 (februar 1991). Preuzeto 28. 2. 2024. <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj278/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>.
25. Radovanović, Nada. „Pokretna biblioteka u radnim sredinama“. *Kolubara* br. 272 (april 1977). Preuzeto 21. 2. 2024. <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj272/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>.
26. Radovanović, Nada. „Proširuje se bibliotečka mreža“. *Kolubara* broj 430 (oktobar 1981). Preuzeto 21. 2. 2024. <https://digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs/kolubara/Broj430/bookreader/BookReaderDemo/index.html#page/7/mode/1up>.
27. Stamatović, Desanka. *Čitališta u Srbiji u 19. veku*. Pančevo: Gradska biblioteka, 2011.
28. Šoltiš, Olivera. „Čarolija i smeh u novoj biblioteci“. *Kolubara* br. 1086 (septembar 2011). Preuzeto 28. 2. 2024. <https://www.eps.rs/cir/kolubara/Documents/Kolubara%20En>
29. „Zakon o bibliotekama“. *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 15 (1965).

Jubilees as a Guide: 75 Years of the Library “Dimitrije Tucović” in Lazarevac

Summary

The official history states that the library in Lazarevac was founded in 1949. Until today, the library “Dimitrije Tucovic” has grown into a modern library that is recognized by its community and beyond its borders. Through its growth over time, the library went through different stages. It switched between the mobile library, the development of units and the expansion of the network of branches. Since 2011, the library has been placed in a specially adapted building in the city centre. Today, it has four active branches with a fund of over 150 000 books and a large budget for acquiring books and different program activities.

The event “Children’s Humour Festival” has been held by the library for 35 years. In the last decade of its work, the library “Dimitrije Tucovic” is turning more and more to the needs of the community, launching numerous new services, networking and financing more projects.

Keywords: Lazarevac, Library “Dimitrije Tucovic”, history, growth, funds, mobile library, Children’s Humour Festival, programs, projects

Примљено: 29. марта 2024.

Исправке рукописа: 12. априла 2024.

Прихваћено за објављивање: 14. априла 2024.